

32. Рудницька М. Статті. Листи. Документи / М. Рудницька ; [упоряд. М. Дядюк]. – Львів, 1998. – 844 с.
33. Рудницький М. Іван Франко / М. Рудницький // Спогади про Івана Франка. – Львів : Каменяр, 1997. – С. 333–363.
34. Савка М. Слово про Дарію Цвек / М. Савка // Дарія Цвек. Малятам і Батькам. – Львів : Вид-во “Старого лева”, 2002. – С. 5–8.
35. Семанюк Н. Співець Гуцульщини. Спогади про Марка Черемшину / Н. Семанюк. – Ужгород : Карпати, 1970. – 99 с.
36. Тернова А. Рецепти шастя від Дарії Цвек / А. Тернова // Постун. – 2000. – 11 берез. – С. VI.
37. Тригубова А. Дещо з життя Ольги Франкової / А. Тригубова // Спогади про Івана Франка. – Львів : Каменяр, 1997. – С. 155–160.
38. Франко Т. Про батька. Статті. Оповідання. Спогади / Т. Франко. – К. : Держ. вид-во худ. л-ри, 1964. – 224 с.
39. Цвек Д. “Галичани завжди були панством” / Д. Цвек // Західний кур’єр. – 2003. – 11 груд. – С. 20.
40. Цвек Д. Недільні обіди від мами / Д. Цвек // Високий замок. – 2000. – 8 квіт. – С. 13.
41. Чикаленко Л. Як ми з І. Франком ловили рибу / Л. Чикаленко // Спогади про Івана Франка. – Львів : Каменяр, 1997. – С. 416–418.
42. Шах С. Львів – місто моєї молодості / С. Шах. – Мюнхен : Християнський Голос, 1956. – Ч. 3. – 362 с.
43. Шухевич С. Моє життя. Спогади / С. Шухевич. – Лондон : [б. в.], 1991. – 619 с.
44. Як модерно приймати гостей? // Жіноча доля. – 1938. – Ч. 4. – С. 13–14.
45. Як подаємо їсти і як заховуємося при столі // Жіноча доля. – 1929. – Ч. 1–2. – С. 23–24.
46. Ясинська Н. Вальс із котильйоном: ностальгія чи надія? / Н. Ясинська // Галичина. – 2003. – 2 серп. – С. 7.

В статтє проанализовано важность правил поведения в жизни украинской городской интеллигенции Галиции в конце XIX – 30-е гг. XX в. Раскрыты особенности поздравительного, визитного, столового, танцевального этикета, отношение к взрослым и женщинам. Описаны роль семьи и учебных заведений в формировании культуры поведения интеллигентного сословия края.

Ключевые слова: городская интеллигенция, этикет, правила поведения, Галиция.

Article examines the importance of behavior's rules in the Ukrainian urban intelligentsia in Galicia in the late XIX – 30 years of XX century. Shows the features of greet, guest, table, dance etiquette, attitude toward adults and women. Describes the role of family and educational institutions in shaping the cultural behavior of the intellectual strata of the region.

Key words: urban intelligentsia, etiquette, rules behavior, Galicia.

УДК 338.43.02:94 (477)

ББК 63.3 (4 Укр)

Богдан Морикіт

ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ВИМОГ НАСЕЛЕННЯ В ПЕРІОД ЗУНР (1918–1923 рр.)

У статті висвітлюється процес формування політичних вимог населення в період політики ЗУНР та їх вплив на прийняття рішень органами влади ЗУНР. У дослідженні проаналізовано вплив громадян на уряд ЗУНР стосовно земельної політики, виборів до органів влади, об'єднання з УНР. Деталізується демократична традиція формування влади та врахування думки громадськості під час прийняття політичних й управлінських рішень. Проілюстровано роль громадських зібрань (віче), які стали прикладом участі громадян у державних справах, та їхній вплив на законодавчу й виконавчу діяльність уряду ЗУНР.

Ключові слова: ЗУНР, політичні вимоги, населення, віче, громадське зібрання.

Проблему дослідження держави, яка існувала на теренах Східної Галичини – Західно-Української Народної Республіки, потрібно розглядати в контексті змін у державотворчих процесах в Австро-Угорській імперії та революційних перетворень на українських територіях. Формування політичних вимог населення на початку встановлення ЗУНР відбувалося з урахуванням діяльності політичних формацій, які репрезентували Східну Галичину в державних структурах імперії. З утвердженням державних інститутів ЗУНР розпочався процес консолідації політичних вимог населення ЗУНР та їх вплив на політику уряду.

Орієнтація галицької еліти на імперський уряд зумовила те, що в період переформування Австро-Угорської імперії вимоги політичної еліти Східної Галичини спрямовувалися на надання статусу автономії землям Східної Галичини. О.Карпенко влучно зазначає: “Західноукраїнські діячі, виховані на вірності двору, далі сподівались на утворення коронного краю з ласки імператора і на легітимну передачу їм влади. Цього однак не сталося” [11, с.5]. Пізніша модернізація політичних вимог еліти (від автономістських до незалежницьких) привела до формування нової держави – ЗУНР.

Після завершення активного установчого етапу діяльності галицьких репрезентативних організацій, які, завдяки політичній волі й ефективній дії, зуміли конституювати процес створення нової держави, відбулося перенесення формування політичних вимог на низовий рівень. Саме на всенародних вічах громадськість виробила комплекс вимог, який став основою для політичних рішень і законодавчих актів.

Проблема децентралізації політичних вимог є не дослідженою проблематикою. Однак в історіографію проблеми зробили певний внесок ряд учених. Вагомим є доробок відомого дослідника ЗУНР О.Карпенка, праці якого присвячені причинам виникнення та особливостям функціонування держави ЗУНР. О.Реєнт у своїй праці аналізує процес легітимізації держави ЗУНР, важливим є науковий доробок М.Литвина, у якому він розкриває причини виникнення держави ЗУНР та її внутрішню й зовнішню політику, актуальними є праці Я.Малика Р.Цвірінька, О.Павлишина, присвячені аграрній політиці ЗУНР і соціально-економічним реаліям на теренах Східної Галичини. У своїх дослідженнях І.Монолатій і С.Кобута приділяють увагу причинам та здобуткам державотворення ЗУНР. Цікавим є наукове дослідження Б.Тищика, яке торкається питання функціонування органів державної влади й місцевого самоврядування ЗУНР [10–15; 22].

Автор у статті ставить завдання визначити процес переходу формування політичних вимог від політичної еліти до низових рівнів, показати важливість цього процесу для прийняття рішень і підтримки легітимності держави ЗУНР.

Відзначимо, що передумовою виникнення держави на території Східної Галичини стали відцентрові тенденції на теренах Австро-Угорської імперії та можливість галицької політичної еліти формувати свої політичні вимоги. Олександр Реєнт зазначає: “Перебуваючи, так би мовити, у зоні підвищеної міжнародної напруги, галицький політикум і суспільство не могли розраховувати на прості рішення та легкий успіх” [21, с.12].

Революційні події в імперії та незалежницькі прагнення населення Східної Галичини зумовили створення організаційної платформи для реалізації своїх вимог. Дослідник С.Кобута констатує: “Якщо говорити про спонукальні мотиви західноукраїнських політиків щодо створення власної державності, то вони значною мірою визначалися революційним процесом, який охопив усі національні регіони імперії, державотворчими впливами із-за Збруча та активізацією польських політичних сил. І все ж пріоритетним мотивом було прагнення самого українського суспільства до національно-державного визначення” [12, с.54].

Політичні вимоги галицького політикуму напередодні були втілені в конкретних організаційних кроках, зокрема:

- 10 жовтня 1918 року на засіданні Української парламентської репрезентації було окреслено основні заходи з легітимізації майбутньої Західноукраїнської держави;

- 18 жовтня 1918 року у Львові відбулася нарада парламентських послів з Галичини й Буковини, колишнього Галицького та Буковинського сейму. Головними вимогами й цілями зібрання були: злука з Наддніпрянською Україною та вироблення завдань Українській Національній Раді, роль якої визначено як конституюнти;

- 19 жовтня у Львові відбувається “з’їзд мужів довір’я”, який визнав Українську Національну Раду як представницьку конституюнту Східної Галичини.

Як бачимо, у політичному процесі самовизначення парламентсько-політичні утворення сформулювали свої вимоги: самостійно формувати органи влади та визначати засади внутрішньої й зовнішньої політики.

Для підтвердження цього є повідомлення газети “Діло” від 19 жовтня 1918 року “Про утворення Української Національної Ради”, де визначено, що “важні публічні заяви підписуються іменем Української Національної Ради, Української парламентської репрезентації, члени палати панів, президії українських клубів” [5, с.88].

Демонстрацією політичних вимог політичних структур перед листопадним зривом стало визначення системи влади на всіх рівнях. Державні мужі із Східної Галичини зіткнулись із проблемою всіх урядів і режимів, які діяли на території України – проблемою швидкого формування органів влади. Структуру вищих і місцевих органів влади сформовано доволі швидко й чітко визначено їх структуру та компетенцію [22, с.137]. Так, 27 жовтня 1918 року львівська газета “Українське слово” опублікувала інформацію “Про постанову Виконавчої делегації Української Національної Ради на місцях”, у якій визначено організацію діяльності влади на місцях: “Покликати до життя повітових комісарів, які затверджуються Українською Національною Радою. В громадах покликати до життя громадських комісарів, обраних громадськими зборами” [5, с.91]. На початку встановлення державності Національна Рада визначила важливість вертикальних вимог, які формуються в повітах і селах на території Східної Галичини. У згадуваній статті констатується: “До помочі громадським комісарам мають служити прибічні ради, затвержені на громадських засадах” [5, с.91]. Продовжуючи тематику спрямованості Української Національної Ради на ідею народного суверенітету, варто відзначити документ “Тимчасовий Основний Закон про Державну самостійність” від 13 листопада 1918 року. В Артикулі 4 документа зазначено: “Права влади іменем Західно-Української Республіки виконує весь її нарід” [2, с.6]. Усі доленосні рішення, пов’язані з утворенням ЗУНР, базувалися на засадах народоправства й широкого громадського представництва [13, с.65]. У “Зверненні повітової Української Національної Ради від 1 листопада 1918 року до жителів міста Станиславова і Станиславського повіту” зазначалося: “Переймаємо цілу управу для збереження ладу і нормальних відносин у місті” [7].

Ми вважаємо, що після встановлення основних інститутів влади ЗУНР розпочався процес децентралізації політичних вимог, перенесення їх з горизонтального рівня до вертикального. Тобто на низовому рівні мали бути відчутні політичні вимоги громадян ЗУНР.

У нашому дослідженні ми розкриємо питання формування політичних вимог громадянами ЗУНР, які потрібно класифікувати за такими ознаками: політичні вимоги із земельних питань, політичні вимоги, спрямовані на впровадження виборчого законодавства, громадські імпульси, на вимогу й підтримку злуки з Наддніпрянською Україною. Політичні вимоги населення показують розвиток демократичної традиції на території Східної Галичини й ілюструють вплив населення на формування політики ЗУНР. І.Монолатій влучно зазначає: “Підавстрійські українці виплекали собі традицію парламентської демократії, традицію організованого суспільно-політичного життя, політичну еліту, традицію реальної багатопартійності, реальних змагань і дискусії політичних ідеологем” [15, с.32]. У “Зверненні команди Галицької Армії від 1 травня 1919 року до Українського народу” було визначено роль українського народу в державотворчих процесах: “Ми свідомі того, що на цілому просторі від Дону по Сян ти знаєш, що волю, землю і широкий демократичний лад дасть тобі ні Польща ні Росія, а ти сам, Український народ, у вільній Самостійній державі” [8].

Земельні вимоги населення актуалізувалися через демографічну ситуацію й соціальний склад населення. Я.Малик звертає увагу на такі причини аграрної реформи: “Західноукраїнське село було знищено в результаті військових дій. Тому з проголошенням ЗУНР здійснення аграрної реформи та надання допомоги селу у його відбудові мали найактуальніше значення” [14, с.86]. Окрім вирішення важливих соціально-економічних завдань, земельна реформа повинна була продемонструвати зрілість держави ЗУНР і стати мірилом визнання на міжнародній арені. У редакційній статті газети “Ре-

публіка” від 2 квітня 1919 року зазначається: “Мусимо бути свідомі сього, що земельна реформа зважить на взаємних відносинах до сусідніх та дальших держав. Від реформи буде залежати їх оцінка про політичну вартість Української Республіки” [19, с.1]. Важливим інструментом у висловленні земельних вимог стали всенародні віче із цілим спектром вимог. Основні з них були:

- вимога наділення землею українського селянства прозвучала на віче в Самборі 24 лютого 1919 року – “земля є власністю українського народу” [4, с.50]. Революційніше звучить вимога, проголошена на віче в Снятині та Заболотіві 5 березня 1919 року – “ми вимагаємо забрати землю у багатих і віддати бідним” [3, с.79]. Чіткі часові межі ставить народна вимога, озвучена на віче в Сколівському повіті 16 березня 1919 року – “дати землі цього року безземельним і малоземельним селянам” [4, с.77];

- пересторога перед соціалізацією землі, що особливо проявилася під час проведення всенародних віч на Гуцульщині 24 лютого 1919 року. Так, у Косові учасники громадського зібрання у своїй резолюції виступили проти соціалізації землі: “Стоять збори на непорушності приватної власності і непорушності господарств” [4, с.87], на народному зібранні в Жаб’ю та Красноолах звучало – “земля має бути викуплена за низькою ціною” [3, с.90];

- вимога чітко визначеної площі користування землею. На зборах пропонувалися різні форми наділення землею – від неконкретних постулатів: на віче у Самборі – “виділ землі буде залежати від того хто, як прислужився державі” [4, с.51], до чітких пропозицій щодо виділення землі. Зокрема, на всенародному вічі в Городенківському повіті було резолютативно вирішено: “10 моргів і щоб можна було продавати” [4, с.150], на громадському зібранні 16 березня 1919 року в Сколівському повіті обсяг наділення землею визначався “25 моргів в передгір’ї та 50 моргів в горах” [4, с.77]. Віча пропонували сформувати громадські землі, у які б входили пасовища та ліси. На всіх громадських зборах порушувалися питання вивласнення (експропріації) землі. Це було особливо актуальним для селянства ЗУНР через те, що більшість земель належала польським поміщикам та австрійській короні.

На громадських вічах у повітах ЗУНР висувалася вимога прийняти земельний закон. У газеті “Републіка” від 9 березня 1919 року була опублікована ухвала земельної комісії УНР, де визначено: “Для наділу землею малоземельних в першій мірі жовнірів та інвалідів, які беруть участь у теперішній війні, мають бути вивласнені землі великої посілості за відшкодування” [18, с.2]. Законодавче закріплення вимог населення відбулось у земельному законі Української Національної Ради, що був опублікований у газеті “Републіка” 8 травня 1919 року. У ньому, зокрема, передбачалося:

- право першочергового наділення землею – “наділитися вивласненою землею безземельних та малоземельних жовнірів рільників ЗОУНР, що в її обороні проливали свою кров” [2, с. 351]. Об’єм громадського земельного володіння визначався лісами, пасовищами та полонинами;

- було встановлено систему земельних повітових і громадських комісій з комплексом повноважень та передбачено застереження проти поділу землі до закінчення війни.

Однак у цьому законі не було сформульовано, як буде передаватися земля – через викуп чи безоплатну експропріацію, а також кількість наділів для господарств. Водночас аграрні перетворення продемонстрували нове бачення в розв’язанні стратегічних проблем. Уряд не концентрується на власному баченні розв’язання поставлених завдань, а частково реалізує політичні вимоги населення. Підготовка земельної реформи продемонструвала демократичність системи представництва влади ЗУНР – ЗОУНР [16, с.178]. Урядом ЗУНР була зроблена спроба винести земельну реформу на широке громадське обговорення, в оголошеннях товариства Молода громада від 9 і 20 березня запрошувалася громадськість Станиславова на обговорення теми “Земельна реформа на Україні, як підстави української державності” [17].

На нашу думку, важливим аспектом формування політичних вимог стали прагнення громадян ЗУНР брати участь в управлінні державними справами. Ситуацію до Листопадової революції з доступом громадян до виборів було показано в статті газети "Нове життя" під назвою "Про вибори до громадських рад": "У нас у громадах за австрійських часів були часи, що багатші люди мали більший вплив на виборах" [2, с.138]. Саме становість у виборчих правах в австро-угорський період стала причиною вимог населення забезпечити їм доступ до рівного вибору своїх представників. Державний діяч ЗУНР І.Макух зазначав: "Повітові і Національна Рада не відповідають потребам широких верств і не є речниками широких мас. Бо вирости на звалищах старої австрійсько-польської адміністрації та самочинно" [6, с.2]. Великі надії на виправлення ситуації покладало населення на уряд ЗУНР, особливо після прийняття головних конституційних актів. У Тимчасовому Основному Законі про Державну Самостійність ЗУНР від 13 листопада 1918 року було закріплено: "Установчі Народні Збори мають бути вибрані на основі загального, рівного, безпосереднього, тайного і пропорціонального права" [2, с.6]. У "Циркулярі Державного Секретаріату Внутрішніх справ повітовим комісаріатам про організацію повітової влади на місцях" підкреслювалося: "По всіх громадах провести вибори комісарів громадських і їх прибічних рад на засадах рівного, безпосереднього виборчого права" [5, с.87]. Це зумовило певну зацікавленість громадськості питанням доступу до вільних виборів. У резолюції всенародного віча в Самборі 24 лютого 1919 року вказувалося: "Мусимо обстоювати реформу виборчу, котра найширшим верствам народу давала б змогу через своїх послів впливати на ухвалення таких законів, котрі удовольняють більшість населення" [4, с.51]. На повітовому віче в Косові 24 лютого 1919 року в ухваленій резолюції селяни вимагали "виборчої реформи до громад, повітів і громадських репрезентацій" [4, с.87]. Того ж дня на громадських зборах у с. Красноїли селяни виступили з вимогою "домогатись розписання чимскорших виборів законодавчого тіла" [4, с.86]. У резолюції робітничих зборів, які відбулися в Станиславові 16 березня 1919 року, проголошувалося: "Робочий наряд села і міста постане у керма справ народних і державних" [20, с.2]. Питання виборів піднімалися на повітових вічах у м. Надвірна та м. Отинія, які проходили 7 травня 1919 року. На зібранню громади м. Надвірна висловлено, що "громада жадає найскорших виборів до Союму Західної області" [4, с.164].

Військові дії не дозволили реалізувати політичні прагнення населення щодо справедливого представлення широких мас у законодавчому органі. На нашу думку, процес вертикальної взаємодії між населенням та урядом дозволив владі ЗУНР сформувати юридичну спадщину дійсно демократичної держави, яка не встояла під впливом зовнішніх обставин.

На вищезгадуваних всенародних вічах громади у своїх резолюціях виступали з підтримкою Української Національної Ради та Державного Секретаріату, особливу увагу виступаючи на зібраннях приділяли факту злуки з Наддніпрянською Україною та боротьбі із зовнішнім ворогом. На віче в м. Стрий 21 грудня 1918 року один із пунктів резолюції закликав: "Взивається Державний Секретаріат проголосити безпроволочно і торжественно довершений факт злуки всіх українських територій в одну неподільну Україну" [4, с.6]. Часопис "Нове життя" за 1919 рік подає хроніку урочистих маніфестацій на підтримку злуки УНР і ЗУНР, які проходили в м. Калуш 8 січня, у с. Войнилів 5 січня, у м. Товмач 12 січня. У публікаціях тижневика передається атмосфера народної підтримки: "У Войниліві узяло участь 5 тис. чоловік, велике число народу, бадьорий настрій" [4, с.12]. У м. Калуш виразити свою підтримку злуки вийшло близько 20 тисяч жителів міста: "Торжество відбулось з багатьма промовама на підтримку злуки і зробило сильне вражіння" [4, с.13]. У м. Товмач 5 тис. місцевих жителів на святкуванні "виявили одзначну волю народу в справі з'єднання українських земель" [4, с.14]. Це показувало наявність імпульсів підтримки з низів, що дозволило проводити злагоджену законодавчу й виконавчу діяльність.

Отже, формування політичних вимог населення в період діяльності ЗУНР стало наслідком самовизначення українців як окремої нації й показало високу правову та політичну культуру формування західних українців. Саме бажання українців брати безпосередню участь в управлінні державними справами допомогло керівництву ЗУНР визначати свої рішення згідно із запитам громадянськості. Однак коротке існування держави ЗУНР не дало змогу продовжити демократичну традицію вертикальних зв'язків між владою та населенням.

1. Васюта І. Політична історія Західної України (1918–1939) / І. Васюта. – Львів : Каменяр, 2006. – 310 с.
2. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: док. і матеріали : у 5 т. / [відп. ред. О. Карпенко]. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2005. – Т. 2 : Державотворчі й адміністративно-організаційні процеси. – 708 с.
3. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: док. і матеріали : у 5 т. / [відп. ред. О. Карпенко]. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2005. – Т. 3. – Кн. 1 : Соціально-економічні відносини і визвольні змагання. – 644 с.
4. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: док. і матеріали : у 5 т. / [відп. ред. О. Карпенко]. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2005. – Т. 3. – Кн. 2 : Суспільно-політичні процеси. Національно-культурне відродження. – 680 с.
5. Західно-українська народна республіка. 1918–1923. Уряди. Постаті / Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича ; голов. ред. Я. Ісаєвич ; упоряд.: М. Литвин та ін. – Львів, 2009. – 350 с.
6. Звернення Української Національної Ради // Республіка. – 1919. – 31 марта. – С. 2.
7. Звернення повітової Української національної Ради від 1 листопада 1918 року до мешканців м. Станіславова і Станіславського повіту про дотримання спокою і порядку у зв'язку із встановленням української адміністративної і військової влади в місті і повіті // Держархів Івано-Франківської обл., ф. 636, оп. 1, спр. 8, 11 арк.
8. Звернення команди галицької армії від 1 травня 1919 року до українського народу про оборону Української Народної Республіки // Держархів Івано-Франківської обл., ф. 636, оп. 1, спр. 9, 7 арк.
9. Конституційні акти України 1917–1920. Невідомі конституції України. – К. : Філософ. і соціолог. думка, 1992. – 110 с.
10. Карпенко О. Статус Східної Галичини у міжнародно-правових актах (1918–1923) / О. Карпенко // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Івано-Франківськ, 1998. – Вип. 1. – С. 73–78.
11. Карпенко О. Утворення Західно-Української Народної Республіки – вікопомний чин українського народу / О. Карпенко // Матеріали міжнар. наук. конф., присвяченої 75-річчю Західно-Української Народної Республіки (Івано-Франківськ, 1–3 листоп. 1993 р.). – Івано-Франківськ, 1993. – С. 4–7.
12. Кобута С. Західно-Українська Народна Республіка: нетиповий приклад українського державотворення під час української революції 1917–1921 рр. / С. Кобута // Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність / НАН України, Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича. – Львів, 2009. – Вип. 18 : Західно-українська народна республіка: до 90-річчя утворення. – С. 51–61.
13. Литвин М. Історія ЗУНР / М. Литвин, Є. Науменко. – Львів, 1995. – 368 с.
14. Малик Я. І. Державна аграрна політика Західноукраїнської Народної Республіки / Я. І. Малик // Науковий вісник “Демократичне урядування”. – 2008. – Вип. 2. – С. 84–88.
15. Монолатій І. Прощання з віденством: кінець Дунайської монархії і проголошення ЗУНР / І. Монолатій // Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність / НАН України, Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича. – Львів, 2009. – Вип. 18 : Західно-Українська народна республіка: до 90-річчя утворення. – С. 30–38.
16. Павлишин О. Підготовка аграрної реформи в ЗО УНР / О. Павлишин // Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність / НАН України, Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича. – Львів, 2000. – Вип. 6 : Західно-Українська народна республіка: історія і традиції. – С. 170–180.
17. Оголошення Товариства Молода Громада // Держархів Івано-Франківської обл., ф. 636, оп. 1, спр. 9, арк. 42.
18. Основи земельної реформи. Ухвала земельної комісії // Республіка. – 1919. – 9 марта. – С. 2.
19. Перед рішенням земельної реформи // Республіка. – 1919. – 2 квітня. – С. 1.
20. Резолюції робітничих зборів в Станіславові // Народ. Видання Головної управи Української радикальної партії. – 1919. – 23 березня. – С. 2–3.
21. Реєнт О. Проголошення ЗУНР: проблема легітимації / О. Реєнт // Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність / НАН України, Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича. – Львів, 2009. – Вип. 8. – С. 11–19.
22. Тищик Б. Центральні та місцеві органи державної влади і управління ЗУНР / Б. Тищик // Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність / НАН України, Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича. – Львів, 2000. – Вип. 6 : Західно-Українська народна республіка: історія і традиції. – С. 134–137.

В статті освещается процесс формирования политических требований населения в период политики ЗУНР и их влияние на принятие решений органами власти ЗУНР. В исследовании проанализировано влияние граждан на правительство ЗУНР относительно земельной политики, выборов в органы власти, объединения с УНР. Детализируется демократическая традиция формирования власти и учета мнения общественности при принятии политических и управленческих решений. Проиллюстрирована роль общественных собраний (вече), которые стали примером участия граждан в государственных делах, и их влияние на законодательную и исполнительную деятельность правительства ЗУНР.

Ключевые слова: ЗУНР, политические требования, децентрализация, население, вече, общественное собрание.

The article highlights the process of political demands of the population during ZUNR policy and their impact on decision-making authorities ZUNR. The study analyzed the influence of citizens on government ZUNR on land policy, election authorities, associations of the UPR. In the scientific article detailed the democratic tradition of power and consideration of public opinion when making policy and management decisions. The article illustrates the role of public assembly (council), which became an example of citizen participation in public affairs and their impact on the legislative and executive government activities ZUNR.

Key words: ZUNR political demands, decentralization, public, council, public meeting.

УДК 930.1:303.446.4 (438+740+571)

ББК 63.3 (4 Укр)

Павло Вичівський

ПОГЛЯДИ ПОЛЬСЬКИХ І РОСІЙСЬКИХ ІСТОРИКІВ НА ПРОБЛЕМУ ВІДНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

У статті аналізуються деякі підходи польських і російських істориків у дослідженні передумов відновлення державної незалежності України. Шляхом історіографічного порівняння як їх спільних, так і відмінних поглядів з'ясовуються обставини, які вплинули на процес проголошення державного суверенітету, а відтак і незалежності України.

Ключові слова: історіографія, історіографія України, польські історики, історики Росії, історіографічне порівняння, суверенітет, незалежність.

Відновлення державної незалежності України – переломний рубіж в історії українського народу, пріоритетна проблема історичної науки. Поряд з українськими істориками помітну зацікавленість до неї виявляють історики Республіки Польща та Російської Федерації. В обох державах за минуле двадцятиріччя побачила світ низка узагальнюючих і монографічних праць, автори яких висвітлюють передумови й обставини прийняття Декларації про державний суверенітет УРСР 16 липня 1990 р. та Акта проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р., підтверджених всеукраїнським референдумом 1 грудня 1991 р. Аналіз напрацювань істориків сусідніх країн, їх історіографічне порівняння є актуальною й важливою проблемою історіографії, яка досі не була предметом самостійного дослідження. Мета пропонованої статті полягає в тому, щоб шляхом історіографічної компаративістики виявити як спільні, так і відмінні підходи польських і російських науковців до з'ясування передумов відновлення суверенної та незалежної Української Держави, виявити специфіку оцінки цієї події в контексті всесвітньої історії, спростувати спроби деяких російських істориків і публіцистів, які розглядають українську незалежність як випадковість або наслідок збігу обставин.

Ознайомлення з бібліографією проблеми засвідчило обмаль у польській і російській історіографіях спеціальних досліджень, безпосередньо присвячених аналізу передумов відновлення державної незалежності України. Однак навіть та кількість праць, які опубліковані за останні 10–15 років, дає підстави вважати, що означена проблема отримала досить широке висвітлення в обох історіографіях, у загальних працях з історії України, Польщі, Росії, а також у студіях з європейської та всесвітньої історії.